

„Dzieci w ławkach” („Umarła klasa”, 1989)

- Autor Tadeusz Kantor
- Czas powstania 1989
- Miejsce powstania Kraków
- Wymiary wysokość: 144 cm, szerokość: 132 cm, głębokość: 260 cm
- Numer inwentarzowy CRC/VII/323 /1-17
- Muzeum [Ośrodek Dokumentacji Sztuki Tadeusza Kantora Cricoteka](#)
- Tematy [teatr](#), [ciało](#), [śmierć](#)
- Materiał [drewno](#), [metal](#), [tworzywo sztuczne](#), [tkanina](#), [naturalne włosy](#), [gabka](#), [polichlorek winylu](#)
- Prawa do obiektu Ośrodek Dokumentacji Sztuki Tadeusza Kantora Cricoteka
- Prawa do wizerunków cyfrowych © wszystkie prawa zastrzeżone, Ośrodek Dokumentacji Sztuki Tadeusza Kantora Cricoteka
- Digitalizacja RPD MIK, projekt Wirtualne Muzea Małopolski
- Tagi [teatr](#), [Tadeusz Kantor](#), [3D](#), [szkoła](#), [audiodeskrypcja](#), [© wszystkie prawa zastrzeżone](#)

„Dzieci w ławkach” z *Umarłej klasy* to dzieło plastyczne (instalacja) Tadeusza Kantora powstałe na wiosnę 1989 roku w siedzibie Cricoteki przy ulicy Kanoniczej w Krakowie, będące jednym z kilku przykładów prac tego artysty nawiązujących do idei spektaklu *Umarła klasa* (kolejne wersje „Chłopca w ławce z *Umarłej klasy*”, „Klasa szkolna — dzieło zamknięte”, rysunki, szkice i obrazy z lat 1975–1990), przygotowanych specjalnie dla przyszłego Muzeum Teatru Cricot 2. Na podeście wykonanym z wysłużonych i zniszczonych desek stoją cztery proste ławki szkolne, z

manekinami jedenastu uczniów z *Umarłej klasy*. „Siedzą (...) jak na starej fotografii (...). Najwyraźniej reprezentują nie *ten świat* i nie *ten czas* (...)” — zauważał Wiesław Borowski[1]. Uczniowie mają czarne lniane mundurki, uczennice czarne lniane sukienki i bose stopy.

„Dzieci w ławkach” Kantor nazywał „bio-objektami” (uczniowie stanowili z ławkami jeden organizm) i „maszyną pamięci”. „Na ławkach siedziało się, opierało, stawało, znajdowały w nich miejsce wszystkie stany i uczucia ludzkie — cierpienia, trwoga, miłość, pierwsze drgnienia przyjaźni, przymus i wolność. Ławki ujmowały żywy, naturalny organizm ludzki, ciągle mający tendencje do bezładnego *użytkowania* przestrzeni — w rygor i ład. Były jakby łożyskiem (*matrice*), z którego rodziło się coś nowego, niespodziewanego, coś, co na pewien czas usiłowało wyjść poza ławki, w tę czarną i pustą przestrzeń, i co za każdym razem wracało i cofało się do nich (do ławek) jak do macierzystego domu-łożyska!” — pisał[2]. Gdzie indziej dodawał, że „życie można wyrazić w sztuce jedynie przez brak życia”[3].

Opisywany obiekt był wielokrotnie wystawiany i reprodukowany, a za życia Kantora prezentowany, między innymi w Paryżu, na jego indywidualnej wystawie *Plus Loin, Rien! (Dalej już nic)* (Galerie de France, 22.06–1.09.1989), a w rok później w Rzymie na wystawie *Tadeusz Kantor. Opere dal 1956 al 1990* (Spicchi dell 'Est, Galeria d'Arte, 11.06–20.07.1990).

„Ławki szkolne stoją zawsze w KLASIE. Ale to nie była KLASA-MIEJSCE REALNE.

To była czarna pustka, przed którą zatrzymywała się cała widownia.

Jak na urągowisko cienki sznurek spełniał rolę bariery.

Widocznie istniała jakaś inna, o wiele potężniejsza i przerażająca.

W tej czarnej, beznadziejnej pustce ustawione ŁAWKI szkolne stanowiły jaskrawy przykład BIO-OBJEKTU.

Na ławkach siedziało się, opierało, stawało, znajdowały w nich miejsce wszystkie stany i uczucia ludzkie — cierpienia, trwoga, miłość, pierwsze drgnienia przyjaźni, przymus i wolność.

Ławki ujmowały żywy, naturalny organizm ludzki, ciągle mający tendencje do bezładnego „użytkowania” przestrzeni — w rygor i ład.

Były jakby łożyskiem (*matrice*), z którego rodziło się coś nowego, niespodziewanego,

coś, co na pewien czas usiłowało wyjść poza ławki, w tę czarną i pustą przestrzeń,

i co za każdym razem wracało i cofało się do nich (do ławek) jak do macierzystego domu-łożyska!”[4].

Opracowanie: Józef Chrobak, Justyna Michalik (Ośrodek Dokumentacji Sztuki Tadeusza Kantora Cricoteka), © wszystkie prawa zastrzeżone

Zobacz również: [spektakl *Umarła klasa*](#)

---

[1] W. Borowski, *Tadeusz Kantor*, Warszawa 1982, s. 139.

[2] T. Kantor, *Miejsce Teatralne*, [w:] T. Kantor, *Pisma*, t. 2: *Teatr Śmierci. Teksty z lat 1975-1984*, wyb. i oprac. K. Pleśniarowicz, Wrocław-Kraków 2004, s. 404.

[3] Tamże, s. 18.

[4] Tamże, s. 404.

Figury teatru śmierci

W ławkach zasiadają Prostytutka–Lunaticzka, Kobieta z Mechaniczną Kołyską, Kobieta za Oknem, Staruszek z Rowerkiem, Staruszek z WC, Staruszek Podofilemiak, Paralitycy. W korowodzie postaci pojawia się także Pedel w Czasie Przeszłym Dokonanym (woźny szkolny, w tym przypadku nawiązujący do tradycji galicyjskiej szkoły) i Sprzątaczką–Śmierć, którzy sprawują opiekę nad „uczniami”. Postaci z *Umarłej klasy* są pozlepiane ze wspomnień, fragmentów, szczątków, które nieustannie się rozpadają.

Kantor w *Umarłej klasie* starał się stworzyć sytuację ekshibicjonizmu, „procederu wstydlivego” podglądania, w którym sprawy wzniosłe mieszają się z tymi najbardziej pierwotnymi, fizjologicznymi. Wykorzystał figury woskowe dzieci, które stały się rodzajem balastu dla zrośniętych z nimi aktorów — były jak ciężar dzieciństwa, które każdy nosi w sobie.

Opracowanie: Redakcja WMM,

Ten utwór jest dostępny na [licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 3.0 Polska](#).

Zobacz:

[Dzieci w ławkach z Umarłej klasy \(Umarła klasa, 1989 r.\)](#)

[Rowerek / Manekin dziecka na rowerku \(Umarła klasa, 1975 r.\)](#)

[Kołysek mechaniczną \(Umarła klasa, 1975 r.\)](#)

[Manekin Pedla \(wizerunek Kazimierza Mikulskiego\) \(Umarła klasa, 1975 r.\)](#)

Tagi: [Tadeusz Kantor, teatr, Ośrodek Dokumentacji Sztuki Tadeusza Kantora Cricoteka, licencje Creative Commons](#)

„Umarła klasa”

Umarła klasa zrealizowana przez Kantora w 1976 roku była nazywana przez niego seansem dramatycznym, na którym przywołane zostają między innymi postaci z Witkacego i Brunona Schulza, dwóch wielkich fascynacji Kantora.

Spektakl utrzymany był w poetyce koszmarnego snu, w którym powraca się do czasów szkolnych i traumy z nimi związanej. Na znak Kantora, który jest dyrygentem całej sytuacji, uruchamia się cały korowód postaci — pochod starców dźwigających na swoich plecach zrośnięte z nimi dzieci. Jak mówił Kantor, były to larwy dorosłych, w których złożona została cała pamięć epoki dzieciństwa, porzuconej i zapomnianej przez nieczułość...

Umarła klasa miała swoje źródła w Witkiewiczowskim Tumorze Mózgowiczu, choć sam tekst prawie w spektaklu nie istnieje, bohaterowie Witkacego zostali zdominowani przez postaci seansu.

Fascynacja Schulzem miała swoje źródła w idei rzeczywistości zdegradowanej, którą Kantor realizował w swoich spektaklach (choć rozumiał ją nieco inaczej niż Schulz, dla którego rzeczywistość zdegradowana oznaczała coś, co jest „w stanie nieustannej fermentacji, kiełkowania, utajonego życia. Nie ma przedmiotów martwych, twardych, ograniczonych. Wszystko dryfuje poza swoje granice, ażeby je przy pierwszej sposobności opuścić” (*Sklepy cynamonowe*).

U Kantora rzeczywistość zdegradowana, rzeczywistość najniższej rangi urzeczywistniała się w wielokrotnym wręcz obsesyjnym eksplorowaniu tematu pamięci, powrotu do dzieciństwa i sytuacji minionych, który staje się niemożliwy. Jedynym śladem są przypadkowe „klisze pamięci”.

Przestrzenią dla *Umarłej klasy* była ciasna sala podziemi pałacu Krzysztofory w Krakowie. Kantor tworzył także inscenizacje, w których aktorzy grali w bardzo ciasnych przestrzeniach, na przykład w szafie, nazwanej przez Kantora Interiorem Imaginacji, byli zawieszani na wieszakach (*W małym dworku*, 1960).

Jednym z odkryć Kantora w pierwszym okresie jego twórczości (1955—1975) było **miejsce teatralne** realne, a zatem nie miejsce stworzone za pomocą iluzji, zgodne z didaskaliami dramatu.

Publiczność była zwykle słoczona w małej sali, a „niekomfortowe” warunki odbioru były jednym z elementów inscenizacji.

Opracowanie: Anna Berestecka (Redakcja WMM),

Ten utwór jest dostępny na [licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 3.0 Polska](#).

Zobacz:

[*Dzieci w ławkach \(Umarła klasa, 1989 r.\)*](#)

[*Kołyaskę mechaniczną \(Umarła klasa, 1975 r.\)*](#)

[*Manekin Pedla \(wizerunek Kazimierza Mikulskiego\), \(Umarła klasa, 1975 r.\)*](#)

[*Rowerek / Manekin dziecka na rowerku \(Umarła klasa, 1975 r.\)*](#)

Tagi: [Tadeusz Kantor, teatr, szkoła, Ośrodek Dokumentacji Sztuki Tadeusza Kantora Cricoteka, licencje Creative Commons](#)